

VÅRDPLAN

Båtsmanstorpet
Silversmedens hus
Bagarstugan
Fähuset

Blidö sockens hembygdsförening, Blidö socken, Norrtälje kommun

Maria Wannberg

Innehållsförteckning

Inledning	3
Syfte	3
Omfattning och avgränsning	3
Föreningens fortsatta arbete	4
Metod	4
Källor	5
Fastighetsuppgifter	6
Lagstiftning	7
PBL	7
BBR, PBF och EKS	8
Historik	9
Hembygdsförening	9
Oxhalsö	9
Byggnaderna	9
Kulturhistoriska värden	13
Byggnadsbeskrivningar	14
Båtsmanstorpet	14
Bagarstugan	22
Silversmedens hus	28
Fähuset	39
Åtgärds-kronologi	44
Bevarandestatus	45
Åtgärdsförslag	45
Skötselansvisningar och allmänna råd	47
Bilagor	
1. Checklista	
2. Matris - Underlag för fortsatt arbete	

Inledning

Syfte

Huvudsyftet med denna vårdplan är att Blidö sockens hembygdsförening ska få ett praktiskt verktyg för ett långsiktigt bevarande av berörda byggnader. Planen bidrar till överblick och utgör ett underlag för framtida beslut och diskussioner rörande dels byggnadens underhåll och skötsel, dels åtgärder lämpliga vid akuta problem. Den beskriver förutsättningarna för hur miljöns kulturhistoriska värden ska bevaras och är således relativt statiskt men kan behöva revideras om och när ny kunskap tillkommit. En vårdplan är alltid beroende av vilka värden kulturmiljön äger och som ska bevaras.

Vårdplanen utgör också en informationskälla och ett kunskapsunderlag vid kontakt med myndigheter, förändringar i hembygdsförenings styrelse och/eller arbetsgrupper. Vårdplanen innehåller objektbeskrivning inklusive historik över såväl aktuell hembygdsförening som berörda byggnader, värdebeskrivning, uppgifter om lagskydd, förvaltningshistorik beskrivning av tekniskt skick och skötselanvisningar.

Planen bör användas som underlag vid en årlig kontroll av byggnadens tekniska status enligt den medföljande checklisten för att kartlägga eventuella skador och underhållsbehov. Instruktioner för hur denna årliga kontroll kan gå till hittar ni i anslutning till checklisten. Checklisten ska vara ett stöd att upptäcka skador och inse behov så att akuta åtgärder kan undvikas.

Vårdplanen ska finnas tillgängligt digitalt via Stockholms läns museums hemsida och på Stockholms läns hembygdsförbund.

Omfattning och avgränsning

Vårdplanen omfattar och dess fasta inredning vid Båtsmanstorpet, Silversmedens hus, bagarstugan och fähuset belägna i byn Oxhalsö på Blidö. Lösa inventarier, markområden, parkanläggningar berörs inte av planen. Mer djupgående kulturhistoriska värderingar, stilhistoriska studier eller analyser av byggnadernas ålder, historia och tidigare utseende ingår inte i planen.

Besiktningen/tillståndsundersökningen är gjord av antikvarie Maria Wannberg på uppdrag av Stockholm läns museum i samarbete med föreningen. Det är en engångsinsats som bör ligga till grund för föreningens fortsatta arbete och revideringar på egen hand.

Tillståndundersökningen görs okulärt, vilket gör att dolda konstruktioner såsom panelklätt timmer, inbyggda takkonstruktioner och dolda installationer inte redovisas. Dessa kräver mer ingående undersökningar och görs lämpligen inför eller i samband med eventuella åtgärder. Reservation för framtida skador måste således lämnas, liksom framtida naturligt slitage. Planen är således inte avsedd som underlag för projektering av planerade arbeten. Avsikten är att vårdplanen ska användas för att upptäcka skador och underhållsbehov vilka därefter projekteras och åtgärdas.

Skötselanvisningar och åtgärdsförslag ska tolkas som anvisningar vilka kräver ytterligare undersökningar inför en vårdåtgärd.

Föreningens fortsatta arbete

Det är fastighetsägararen eller av fastighetsägaren utsedd förvaltare som ansvarar för byggnadens skötsel och underhåll. Fastighetsägaren är skyldig att inhämta de eventuella tillstånd från kommun och/eller Länsstyrelsen som behövs för eventuella åtgärder. Vårdplanen ska utgöra underlag för hembygdsföreningens kontinuerliga vård- och underhåll av berörd byggnad.

Föreningen behöver årligen gå igenom byggnaden med hjälp av bifogad checklista och med utgångspunkt i tillståndsundersökningen/åtgärdsförslagen för att upptäcka eventuella förändringar eller nya skador. Förändringar och skador ska beskrivas i matrisen som dokumenterar tidpunkt för genomgång, iakttagelser och vem som genomför genomgången för att ligga till grund för prioriteringar och åtgärder.

Genom att ha kontinuerlig uppsikt över byggnadens tekniska status kan skador och nedbrytningsprocesser upptäckas i god tid och åtgärder planeras mer systematiskt. Detta både förenklar förvaltningen av byggnaderna och möjliggör minskade förvaltnings- och underhållskostnader. Förebyggande åtgärder är billigare att åtgärda än en stor, oväntad skada. En planerad förvaltning gör det möjligt att förutse behov av resurser och budgetera kostnader för både det löpande underhållet och större åtgärder samt investeringar.

För att planen ska hållas aktuell under lång tid måste den revideras i anslutning till att betydande förändringar av fastigheten skett. Exempel på sådana förändringar kan vara tillkomsten av ytterligare en byggnad, avförandet av en befintlig byggnad genom brand eller försäljning, ombyggnad, nya funktioner i byggnaden, förändringar av hembygdsföreningens användning av byggnaden och målsättning med mera.

Om inga betydande förändringar sker skall underhålls- och vårprogrammet revideras av en antikvarie eller någon med antikvarisk kompetens var 10:e år. Revideringen omfattar då i huvudsak byggnadens tekniska skick, skadeinventering och tillhörande åtgärdsförslag. Övriga delar av planen ska studeras och uppdateras i de avseenden som kräver det. Avsikten är dock inte att vårdplanen ska arbetas om, utan fortsätta att fungera i sin grundutformning. Använda check- och åtgärdslistor ska behållas som referensmaterial vid framtida arbetsinsatser.

Metod

Skadeinventeringen är utförd genom okulär besiktning av antikvarie Maria Wannberg och antikvarie Christina Morén på uppdrag av Stockholms läns museum tillsammans med representanter för Blidö sockens hembygdsförening, med hjälp av checklistan. Inventeringen är översiktlig och baseras på byggnadens tillstånd vid besiktningstillfället (2022-08-15).

Föreslagna åtgärder i tillståndsinventeringen med åtgärdslista utgår från vad som kan definieras som klassisk byggnadsvård. Med detta avses att det är byggnadens karaktär, egenskaper och originalmaterial som är utgångspunkten för föreslagna åtgärder. Det är således inte förenligt att utan mer ingående överläggningar och motiveringar, introducera moderna material och tekniska lösningar i byggnaden vid en renovering.

Målsättningen med föreslagna åtgärder är att uppnå eller upprätthålla ett gott tekniskt skick, att förhindra nedbrytning av konstruktion och ytskick och värna byggnadens kulturhistoriska värden.

Källor

Muntliga källor

Lars Jacobsson, styrelseledamot, Blidö Sockens Hembygdsförening (2022-08-15)

Övriga

Blidö Sockens hembygdsförening
<https://www.hembygd.se/blido> (Hämtad 2022-09-25)

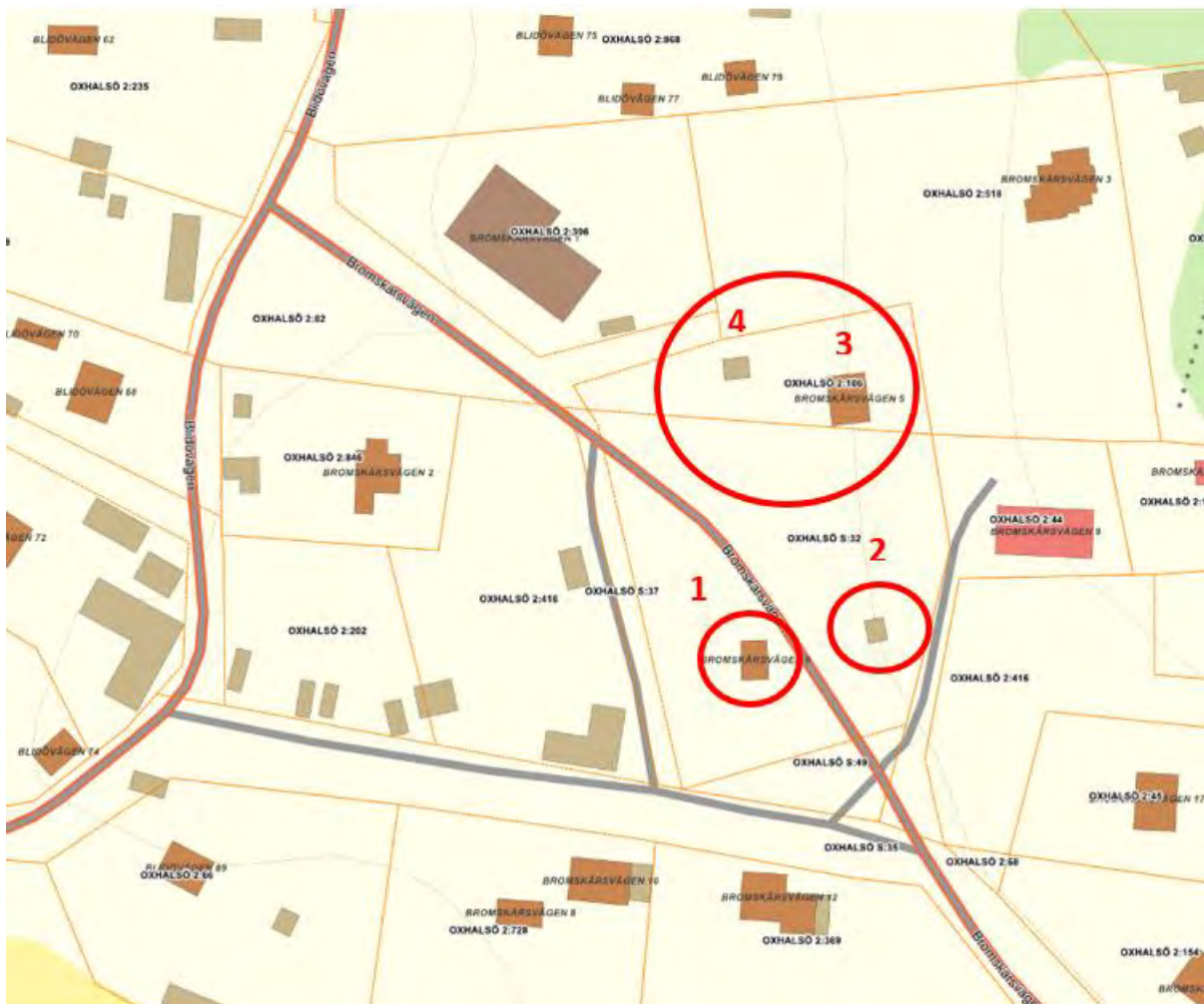
Fastighetsuppgifter

Fastighetsägare Båtsmanstorpet: Oxhalsö byalag
Färhus: Oxhalsö byalag
Silversmedens hus: Blidö hembygdsförening
Bagarstugan: Blidö hembygdsförening

Fastighetsbeteckningar: Båtsmanstorpet: Oxhalsö 2:416
Färhus: Oxhalsö 5:32
Silversmedens hus: Oxhalsö 2:106
Bagarstugan: Oxhalsö 2:106

Kommun: Norrtälje
Socken: Blidö socken

Författningsskydd: Saknas

1. Båtsmanstorpet
2. Färhus
3. Silversmedens hus
4. Bagarstugan

Lagstiftning

Nedan redogörs för inom PBL aktuella lagrum som är tillämpliga för all bebyggelse samt relevanta förordningar och föreskrifter. Vidare refereras lagstiftning som är relevant för aktuell hembygdsgård/berört objekt.

Ett flertal lagar och förordningar reglerar Sveriges bebyggelse och markanvändning. I dessa ryms också bestämmelser för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och bebyggelsemiljöer. För mer information och ytterligare detaljer rekommenderas PBL Kunskapsbanken på Boverkets hemsida och/eller de angivna lagrummen.

<https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/kulturvarden/>

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/plan--och-bygglag-2010900_sfs-2010-900

Plan- och bygglagen

All bebyggelse i Sverige omfattas av Plan- och bygglagen (PBL 2010:900) som regleras av kommunernas byggnadsnämnder. För en majoritet byggåtgärder krävs särskilt tillstånd, bygglov, vilket omfattar lokalisering, yttre utformning och användning. Egenskaper som inte kräver bygglov hanteras i en bygganmälan. Det är viktigt att undersöka om bygglov eller bygganmälan behöver göras varför kommunen alltid ska kontaktas inför åtgärder på eller förändringar av en byggnad.

I PBL:s 8 kap. *Krav på byggnader m.m.* finns flera paragrafer som bland annat behandlar kulturhistoriskt värdefull bebyggelse samt vård- och underhåll av byggnader och bebyggelsemiljöer. 13§ får anses vara speciellt relevant för hembygdsgårdarna eftersom dessa ofta definieras som *särskilt* kulturhistoriskt värdefulla.

13§ En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

14§ Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4§ i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

17§ Ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att hänsyn tas till byggnadens karaktärsdrag och tar tillvara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

I PBL finns också bestämmelser som reglerar kommunernas markanvändning. Detta sker genom översikts- och detaljplaner. Medan översiktsplanen är en långsiktig strategiskt plan för hela kommunen är reglerar detaljplanen en eller flera fastigheter och ställer krav på hur dessa får användas, var byggnader får placeras och särskilda krav på byggnaderna vad gäller utformning. Det är i detaljplanerna vi hittar eventuella bestämmelser om skydd av kulturvärden (q), varsamhetsbestämmelser med eventuella utformningskrav (k) och rivningsförbud (r).

Under arbetet med att ta fram en översiktsplan måste kommunen ibland ta fram ett kulturmiljöprogram (KMP) som tjänar som ett kunskapsunderlag. Ett kulturmiljöprogram kan baseras

på en inventering av kulturhistoriskt värdefulla byggnader i kommunen och kan innehålla riktlinjer för hur kommunens kulturmiljöer ska användas som resurs för hållbar utveckling och god bebyggd miljö.

BBR, PBF och EKS

Boverkets byggregler (BBR) innehåller föreskrifter och allmänna råd till vissa krav i PBL och Plan- och byggförordningen (2011:338). PBF innehåller vidare bestämmelser för tillämpningen av PBL samt preciserar de krav på tekniska egenskaper som ställs upp i PBL och i Boverkets konstruktionsregler *EKS*. Dessa är elva till antalet och omfattar både nya och befintliga byggnader. Här ställs krav på bärförmåga, stadga och beständighet. Ytterligare ett krav rör säkerhet i händelse av brand. Detta inkluderar frågor om utrymnings säkerhet, skydd mot uppkomst av brand, skydd mot brandspridning mellan byggnader och räddningspersonalens säkerhet.

Dessa krav gäller även för kulturhistoriskt värdefulla byggnader men i relation till kravet på varsamhet som ställs upp i 8 kap, 17§. Detta betyder att kulturhistoriskt värdefull bebyggelse även den måste leva upp till de tekniska egenskapskraven men med hänsyn till byggnadens kulturhistoriska värden.

Historik

Hembygdsförening

Blidö Sockens Hembygdsförening bildades 1982 och har ca 275 medlemmar. Husen som utgör hembygdsgården är belägna i byn Oxhalsö. Hembygdsföreningen ska enligt stadgarna främja kunskapen om Blidö socken och för området värdefulla traditioner samt medverka till att värna Blidös natur och kulturmiljöer genom att bland annat engagera sig i samhällsplaneringen och samarbeta med Norrtälje kommun och andra föreningar. Bland hembygdsföreningen uppgifter ingår också att dokumentera för föreningen och Blidö relevanta föremål, handlingar och skeenden. Det är också stadgat att hembygdsföreningen ska förvalta ägda och genom avtal förvaltade byggnader.

Oxhalsö

Liksom andra öar i Stockholms skärgård brändes befintlig bebyggelse av ryssarna 1719. Enligt Gabriel Bodings geometriska avmätning upprättad 1780 består Oxhalsby av 9 hemman under Blidö sätesgård. 1860 genomfördes laga skiftet. Åpren kring sekelskiftet utmärks av omfattande hemmanklyvningar varpå byns ägor styckas i ett flertal mindre tomter och ger upphov till en bebyggelsekaraktär av annat slag än den tidigare bymiljön.

Byggnaderna

Båtsmanstorpet

Uppfört efter rysshärjningarna 1719, troligen under mitten på 1700-talet. Byggnaden är en av Blidös äldsta byggnader. Den siste båtsmannen som bodde i torpet var August Sjöblom Skog. Han var född på Söderöra 1841 och fick tjänst på Blidö i Rote 20 år 1866. Han var gift med Josefina Jansdotter och de fick åtta barn tillsammans. Efter 30 års tjänstgöring fick han på egen begäran avsked år 1896. Han dog 1910. De sista boende i torpet var två av barnen, Beda och Ernst, som dog 1958 resp. 1964.

Båtsmanstorpet uppträder i kartmaterialet först 1814 i en storskifteskarta över Oxhalsbys hemman och därefter igen i samband med en hemmansklyvning 1894.

Bild. Utsnitt ur storskifteskarta 1860. Källa. Lantmäteriet.

Bild. Storskifteskarta från 1860. Källa: Lantmäteriet.

Bild: Karta över hemmansklyfning 1894. Källa: Lantmäteriet.

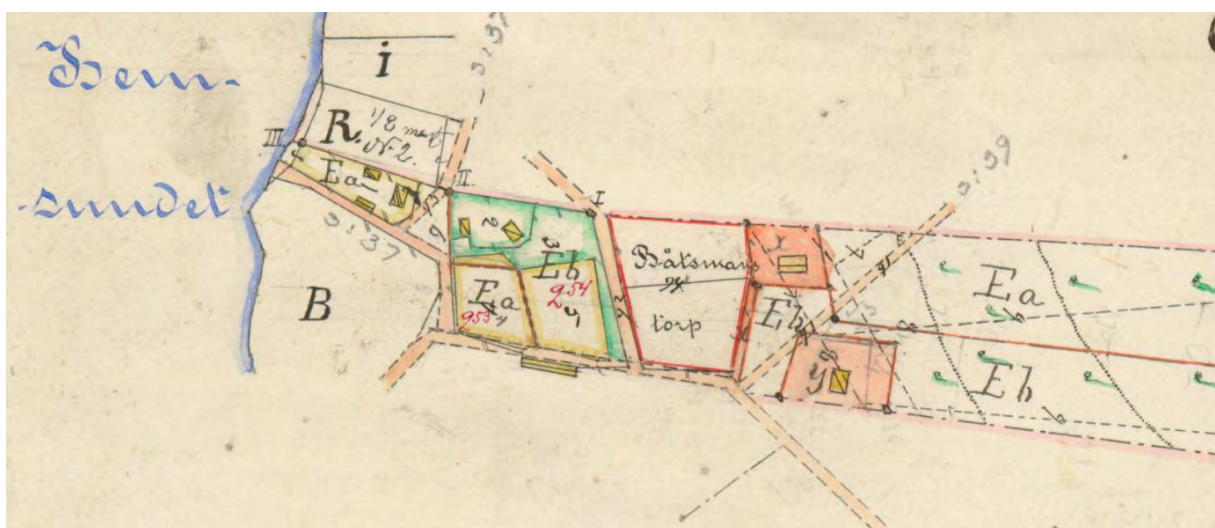

Bild: Utsnitt ur karta över hemmansklyfning 1894. Källa: Lantmäteriet.

Silversmedens hus

Fastigheten Oxhalsö 2:106 styckades av 1904 och kallades då för Frideborg. Byggnaden donerades till hembygdsföreningen 2018 efter testamente av konstnären och silversmeden Yngve Berger som hade det som bostad och verkstad. Ursprungligen uppfört 1912 köpte Yngve Berger huset 1981 av Set Österman och hans hustru. I den lilla sidokammaren hade de haft frisersalong.

Bagarstugan

Stugan ska vara byggd i början på 1800-talet på Granö, på Blidö. Sin nuvarande placering fick stugan innan laga skifte år 1860.

Fähuset

Uppfört som fähus med utrymme för en ko i källaren. I den övre timrade delen förvarades höet. En byggnadstyp som finns få kvar av på ursprunglig plats i skärgården.

Kulturhistoriskt värde

Varken Oxhalsö eller någon av hembygdsföreningens fyra byggnader har några formellt utpekade kulturhistoriska värden och finns inte heller upptagna i kommunens kulturmiljöinventering. Byggnadsgruppen har emellertid tydliga kulturhistoriska värden och bidrar till förståelsen för och kunskap om det äldre skärgårdslivets villkor. De har även lokalhistoriska värden av betydelse för Blidö, både social- och personhistoriska.

Byggnaderna, uppförda under skilda tider och för olika ändamål, utgör årsringar i innerskärgårdens historia och vittnar om hur olika näringar och verksamheter samexisterat och samverkat vid sidan av jordbruk och fiske. Båtsmanstorpet med tillhörande fähus, sannolikt uppförda vid mitten av 1700-talet för en båtsman i Södra Roslags 1:a båtsmanskompani berättar om indelningsverkets förgreningar i landets alla delar. Byggnaden beboddes fram till 1960-talet av den siste båtsmannens barn och utgör tillsammans med fähuset några av Blidös äldsta byggnader. De är viktiga byggnadshistoriska dokument som berättar om lokala och traditionella byggnadssätt och -tekniker.

Bagarstugan, ursprungligen en sidokammarstuga var den första byggnaden på fastigheten Oxhalsö 2:106. Den kompletterades med ett större bostadshus efter en avstyckning och överlåtelse 1904, varpå stugan fick rollen som gäststuga och extrahus. Fastigheten har under 1900-talet använts för småhantverk, frisörverksamhet, silversmedja och konstnärshem vilket synliggör den yrkesmässiga specialisering som äger rum under 1900-talet och de försörjningsvillkor som präglat Stockholms skärgård.

Byggnadsbeskrivningar

Båtsmanstorpet

Traditionellt båtsmanstorp med förstuga, stuga och kammare. Troligen byggt i mitten av 1700-talet. Timrat i ett plan. Öppen vind, åtkomlig från förstugan. Åstak med undertak av äldre brädor, breda, delvis bytta. Ny utvändig entrétrappa av trä med handledare

Exteriör

Sadeltak med enkupigt äldre lertegel. Dubbla vindskivor, rödfärgade. Hängrännor av trä, smidda rännkrokar.

Ramsågad locklistpanel med ojämnt breda panelbrädor och ojämnt placerad list. Inklädda hörn. Ingen vattbräda nedtill. Rödfärgad.

Naturstensgrund med blandning av små och stora sten, oregelbundet lagda.

Vitmålade spröjsade tvåluftsfönster i trä med treglasindelning, enkelglas. Enkla foder utan gurning.

Vattbrädor ovanpå och undertill.

Entrédörr av liggande brädor, enkel profilering. Gulmålad. Smitt och dekorvridet draghandtag. Äldre smitt hasplås med smidd kasthake i dörrkarm. Breda vitmålade foder med liten pärlprofil, gerade.

Bytt tröskel, vitmålad.

Interiör

Förstuga:

Brädgolv, obehandlat. Timmer väggar utan beklädnad eller målning. Inget innertak, öppet upp till vind. Fast enkel trätrappa upp till vindsutrymme.

Stuga:

Äldre skurgolv med knaggar och handsidd spik, breda plank. Väggar panelklädda med äldre bred pärlspont. Mot förstuga och kammare timmerväggar. Väggar gulmålade. Golvsockel ca 15 cm, enkel fasning.

Dörrar mot förstuga och kammare från sent 1700-tal/tidigt 1800-tal med tre speglar och kammarlås. Smal spegel i mitten med stor spegel ovan och en något mindre nedan. Målade i ljus grå. Enkla foder. Mkt enkel halvfransk profilering. Snickerier målade i grått.

Innertak av breda brädor i lock, vilande på takbjälkar. Ingen profilering på brädor. Tak vitmålad med oljefärg.

Stor murad kökseldstad med stor järnhäll och bakugn. Murad kåpa vilande på bjälke. Spis vitmenad. Inbyggd hörngarderob återskapad.

Kammare:

Liten kammare med tapetserade och pappspända väggar, ny tapet med äldre mönster av schablontryck i blått på beige botten. Skurgolv med smalare brädor än stuga. Delvis nya brädor. Vagg mot murstock enbart putsad med öppet timmer ovan. Tak lika förstugan. Snickerier lika förstuga.

Bilder. Båtsmanstorpet

Bagarstugan

Ursprungligen liten sidokammarstuga i en våning. Mindre utbyggnad både på entréfasad och baksida. Förstukvist. Huset nyligen helrenoverat både interiört som exteriört. Tilläggsisolerat. Plattsatt gång med cementplattor (trottoartyp) till RWC som finns i den bakre utbyggnaden. Litet trädäck vid entrén. Enkel gång med cementplattor till förstukvisten.

Exteriör

Litet mansardtak på äldre del. Sadeltak på utbyggnad fram. Enkupigt nytt lertegel. Dubbla vindskivor, vitmålade. Täckplåt i vitt. Nya hängrännor och rännkrokar i vitlackad plåt. Tak över förstukvist lika. Rännदार av svart plåt. Skorsten oputsad med svart ny skorstenshuv. Tak över bakbygge utfört genom förlängning av övre takfall.

Smal locklistpanel, rödfärgad. Ny. Knutbrädor vitmålade. Ingen vattbräda nedtill. Rödfärgad. Gavel mot öster med äldre slät brädpanel.

Naturstensgrund med blandning av små och stora sten, oregelbundet lagda. Gjuten grund under utbyggnad mot framsida.

Vitmålade äldre spröjsade tvåluftsfönster i trä med tre- och tvåglasindelning, enkelglas. Enkla foder utan gerning. Fönsterbleck i vitlackad plåt.

Entrédörr är en ramverksdörr med tre speglar. Enkel fransk profil. Dörr från 1900-talets början. Möjligen en innerdörr. Grönmålad (1930-talsgrön) med blå färg under. Nytt trycke men pressad förnicklad långskylt i plåt. Enkla nya foder, vitmålade. Grönmålad äldre bräddörr till bakbygge. 1960-talsdörr till toalettutrymme, med glasning.

Förstukvist på mark, med två enkla vitmålade stolpar och enkelt panelräcke på vardera sida. Golv av brädor. Ingen trapp. Undertaket inklätt med nya brädor samt gavelfältet ovan förstukvisten. Nyttillverkade armatur i 1800-tals stil monterad i gavelfältet. Nya brädor omålade. Nockpanna överkragar vindskivorna.

Interiör

Rum i utbyggnad:

Iordningsställt som pentry. Väggar av pärlspont, vitmålade. Nytt trägolv. Modern köksbänk och skåp. Öppna trähyllor på vägg i gammal stil. Tak av skivmaterial, sannolikt masonit. Vitmålat. Nyinstallerad armatur av typen ljuslåda.

Stuga:

Stora rummet iordningsställt för bakning med bakbord och torkkramar på bockar. Ny armatur lik pentry. Bakugnen nymurad och i bruk.

Väggar med skivpanel av masonit nedtill, ljusgul och papperstapet, 1970-talsmönster i ljusbrunt med prästkragar, upp till.

Golv av skivmaterial av trä, blåmålat. Enkla socklar.

Skivmaterial i tak, sannolikt masonit, vitmålat.

Dörr till pentry från samma tid som entrédörr men en fyrfyllningdörr med ramverk i kors.

Utanpåliggande fyllningar åt pentry. Blåmålad mot pentry, vitmålad mot stuga.

Inbyggd garderob på vägg mellan dörrarna.

Kammare:

Litet inre rum, till höger om stugan. Inte renoverat och ser ut att vara i ursprungligt skick från 1930-talet. Masonit på vägg och i tak, rosa väggar och vitt tak. Gammal linoleummatta i blått på golv.

Bakbygge:

Delvis förrådsutrymme öppet upp till tak. En del med RWC.

Nytt tak av spontade brädor. Väggar av OSB-skivor. Äldre yttervägg av timmer i dagen. Brädgolv.

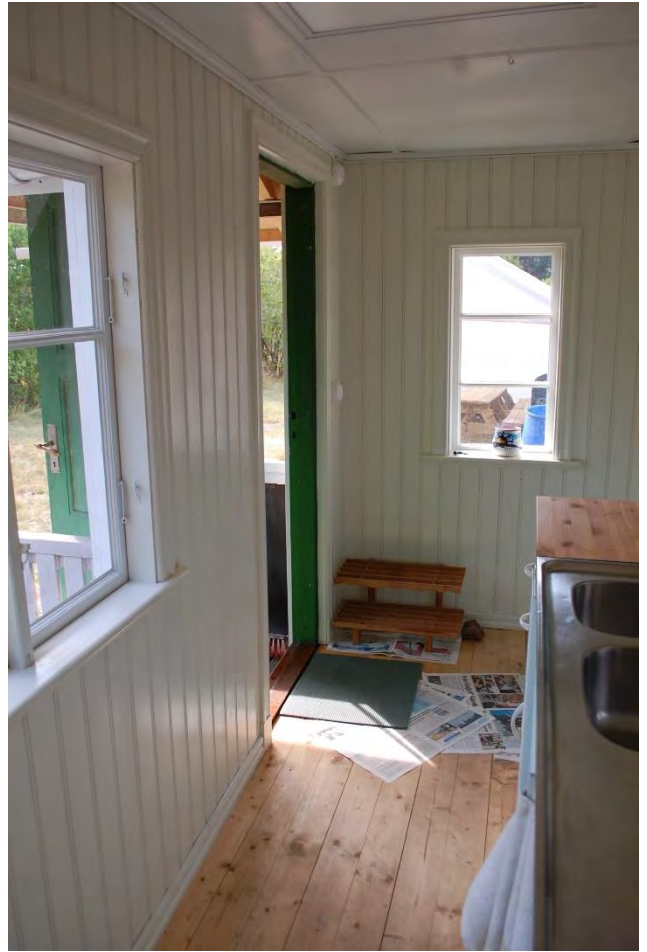
Det ursprungliga undertaket av vankantade brädor på det gamla sadeltaket är lämnat som det är och synligt. Ursprungligt åstak. Vindsutrymme bakom, svåråtkomligt.

Omsatt murstock med nymurad bakugn.

Bilder. Bagarstugan

Silversmedens hus

Tvåvånings bostadshus från 1912. Utbyggnad med ett rum på framsidan, altan ovan. Små påbyggnader med verkstad och förrådsrum på baksida och vid äldre entrén mot öster. Huset renoverat nyligen. Till byggnaden hör även jordkällare, förrådsjula och liten verkstadsbod. Källare i utbyggnad med verkstad för metallsmide. Hela huset genomgick en stor ombyggnad interiört i mitten på 1900-talet.

Exteriör

Sadeltak med tvåkupigt äldre lertegel. Skorsten putsad, ny skyddshuv. Vita vindskivor. Rödfärgsmålade lockpanel av smala brädor ursprungsvolymer. Locklist, rödfärgad på påbyggnad. Vita knutar, fönsterfoder och snickerier.

Gjuten sockel. Gjuten trappa till utbyggnad, äldre räcke av trä, vitmålat. Dörr in till vardagsrum i utbyggnaden av smal karosseripanel, grönmålad. Trycke av brons med dekorhamrad yta. Äldre del med fönster av trä, vitmålade, ursprungliga. Tvåluftsfönster med treglasindelning, enkelfönster. Treluft i utbyggnad.

Ospröjsade fönster från mitten på 1900-talet i halluppbyggnad i övre plan samt nedre hall. Påbyggnader på baksida och vid ursprunglig entré, med en blandning med äldre spröjsade fönster och glasdörrar. Panel rödfärgad. Tak av korrugerad glasfiber och tegelformad röd plåt. Altan ovan utbyggnad med golv av trätrall. Räcke relativt nyttillverkat, vitmålat, av smala grupperade panelbrädor och grövre stolpar samt enkel överliggare. Dörr i smal karosseripanel, grönmålat, lika nedre plan.

Interiör

Kök:

Köksskåp och inredning från 1950-talet, ev. 1940-tal. Målat i mintgrön lackfärg. Äldre spiskåpa och emaljspis för ved. Ny spis och kyl/frys. Kork-o-plast i plattor, på golv. Väggar i masonit, målade i ljusgul ovan till, ned till i samma mintgrön som köksinredning. Tak av pärlspont, målat i ljusgul lika vägg, högblank lackfärg.

Vardagsrum/museirum:

Rummet är ordnat som museirum för konstnären xxx konstnärskap, montrar och bokhyllor med glasdörrar. Tak av modernt skivmaterial med modern lysrörsarmatur. Äldre gjutjärnskamin vid murstock. Ursprungligt trägolv. Väggar vitmålade. Luftvärmepump monterad på en vägg. Äldre inbyggda skåp mot murstock.

Inre vardagsrum i utbyggnad i lika utformning. Inrett med sittmöbler och tv, iordningställt för uthyrning. Entrédörr ut mot väster.

Hall:

Nedre hall tapetserad med ny papperstapet. Golv av kork-o-plast lika kök. Masonit på vägg målade ljusgrön. Snickerier i en mörkare grön. Tak vitmålat med liten taklist. Trappa utan räcke upp till övre hall. Trappsteg med äldre linoleummatta i tegelrött.

Övre hall med räcke mot trapp grönmålat lika snickerier och trappa. Ursprungligt, sannolikt från byggnadsåret. Väggar målade vita. Tak av tretex, vitmålat. Dörrar mot sovrum och altanrum med släta, vita och enkla foder. Ljust träimiterande laminatgolv. Inrett med skåp och verkstadsbänk.

Altanrum:

Rummet är placerat mellan sovrummen och innanför den övre hallen med utgång till altanen. Inrett med bokhyllor och används för allmän förvaring.

Golv laminat, lika hall. Väggar med papperstapet från troligen 1970-talet. Tak i vitmålad tretex. Inbyggda garderober i hörn. Synliga takstolar.
Halvglasad dörr med enkla enluftsfnster på vardera sida, ut mot altan.

Sovrum:

Sovrum åt öster tapetserat med ljusgul småmönstrad tapet i äldre stil. Underlagsgolv av trä framtaget, ej ytbehandlat. Tak av vitmålad tretex. Inbyggd garderob i hörn.
Rum inrett för uthyrning med säng, byrå och skrivbord, etc.

Sovrum åt väster – Söderörarummet - med tambursmatt mellan hall och rum. Ny papperstapet i blått och vitt, i äldre stil. Golv i smatt och rum framtaget underlagsgolv, inte ytbehandlat. Tak vitmålat, av skivmaterial. Inbyggda garderober.

Sovrummet inrett för uthyrning med säng, byrå och skrivbord. Nyligen renoverat.

Badrum:

Badrum under trappa i nedre hallen, med toalett och dusch. Ytskikt från 1980-tal, ej renoverat.

Bilder. Silversmedens hus

Fähuset

Envånings timrad byggnad för höförvaring med kostall för en liten ko i källare. Byggt i souterräng med murar och grund av murad ohuggen natursten i olika format. Partier ifogade med murbruk, sannolikt cement. Ett litet fönster.

Byggnaden vilar på timmerstockar som i sin tur vilar på naturstensmuren. Halvtimmer i väggkonstruktionen med utstickande hörn. Nedgång till entré för kostallet med skärmtak av timmerkonstruktion och tak av vankantade brädor.

Sadeltak med enkupigt lertegel. Åstak. Dubbla vindskivor. Nyttillverkad bräddörr. Liten trätrapp med två steg in till höloft. Golv av brädor. Hela byggnaden omålad.

Bilder Fähuset

Åtgärds-kronologi

Silversmedens hus

Silversmedens hus har efter föreningens övertagande 2018 genomgått renoveringar. När tidigare renoveringar har gjorts är okänt. Huset har någon gång i mitten på 1900-talet genomgått en större ombyggnad där bl.a. kökets inredning kom till samt masonitskivor på tak och väggar. De nyligen genomförda renoveringarna:

- Renovering av fönster.
- Ommålning av fasaderna, delvis panelbyte.
- Nya hängrännor och stuprör.
- Badrumsgolv och mindre renovering av badrum.
- Tapetsering och omslipning av golv i det västra sovrummet – Söderörarummet
- Renovering och röjning i silversmedjan i källaren
- Tillbyggnaden mot baksidan har fått nytt plasttak och även renoverats.
- Altanen har renoverats, ny trall och nytt räcke.
- Det stora vardagsrummet har fått nytt golv, nytt tak, ny armatur och målats om. Nya montrar för konst samt bokhyllor till har monterats.
- Det lilla vardagsrummet har fått nytt golv, nytt tak, ny armatur och målats om.
- Kök har målats om och rengjorts. Ny armatur och återinstallation av vedlår.
- Källaren med verkstad har målats om. Bänkar och hyllor har renoverats och lagats m.m. Byte av vattenledningar och avloppsbrunn.
- Nya vattenledningar och ny avloppslösning har installerats.
- Ny el och eldragningar.
- Den lilla verkstadsboden är renoverad, isolerad, nytt golv m.m.

Bagarstugan

Stugan har även den nyligen genomgått större renoveringar.

- Tilläggsisolering och ny panel.
- Omsatt murstock, spis och ny bakugn.
- Renoverad RWC.
- Ombyggnad av kök.
- Nytt tak med tegelpannor.
- Montering av hängrännor.
- Ny el.
- Nya vattenledningar.
- Uppfräschning av kammaren.
- Renovering av bakbygget med förråd.

Båtsmanstorpet

Torpet har under senare år genomgått en stor reparation av stomme och renovering.

- Delvisa byten av timmerstockar.
- Omsättning av murstock och spis.
- Återställd och renoverad svale under golvet i kammaren.
- Stugan renoverad med delvis komplettering av vägghpanel.
- Inbyggt nytt hörnskåp återskapat.
- Kammare med delvis nytt golv. Ny pappspänning, ny tapet.
- Alla målade ytor ommålade.
- Fönster renoverade.
- Ny fasadpanel.
- Nytt tak.

Bevarandestatus

Exteriör

Alla byggnaderna har nyligen genomgått stora renoveringar många delar av det äldre byggnadsmaterialet är utbytt. Nya tillägg har gjorts, ex. tegelpannor på Bagarstugan. Byggnaderna är i mycket gott skick och inga uppenbara renoveringsarbeten behöver göras. Skjul och bodar undantagna. Så lite som möjligt bör göras framöver fränsett åtgärder av enkel underhållskaraktär. Fähuset är välbevarat.

Båtsmanstorpet har renoverats med traditionella metoder för ett antal år sedan och bevarar en historisk och autentisk karaktär. Inredningen är historiskt korrekt och till delar även original för huset.

Åtgärdsförslag

Inventeringen är översiktlig och baseras på byggnadens tillstånd vid besiktningstillfället. Avsikten är att skadeinventeringen ska ge en god överblick av byggnadens tillstånd samt fungera som referensmaterial vid föreningens framtida kontroller. Skador till följd av naturligt slitage kommer att uppstå med tiden och kan av den anledningen inte redovisas i inventeringen. Avsikten är dock att dessa ska upptäckas med föreningens fortsatta användning av detta program och den bilagda checklistan.

Åtgärdsförslagen är kortfattade och ska främst ses som direktiv, inte som kompletta underlag för åtgärd. **Varje åtgärd måste föregås av en ordentlig undersökning av för ändamålet lämplig expertis och åtgärdsbeskrivning, annars är risken att dolda skador inte uppmärksammas.** I en åtgärdsbeskrivning ska även material och metoder redovisas så att dessa blir de bäst lämpade för byggnaden. En del åtgärder bör ske i samarbete med en antikvarie. Mindre skador såsom spruckna glasrutor, enstaka saknade panelbrädor, löst sittande trappsteg och liknande kan dock åtgärdas enligt åtgärdsförslaget. För byggnadsdelar som bedöms ha en mer omfattande skadebild än vad som är möjligt att iaktta okulärt kan också ytterligare undersökningar föreslås.

Silversmedens hus

Då huset används både som utställningsmiljö och för uthyrning med övernattning bör en plan tas fram innan ytterligare renoveringsarbeten görs. Byggnadens användningsområde är centralt för att kunna ha en riktning för förvaltningen.

Möjligen delas huset upp där ev. övervåningen är en del av uthyrningsverksamheten och vardagsrummen kvarstår som museirum/utställningsrum. Kanske behöver föreningen en samlingslokal för sin verksamhet. Huvudsaken är dock att de beslut som tas är genomtänkta och följer en mer långsiktig idé.

Generellt är de äldre byggnadsdelarna av vikt att bevara så huset inte förlorar sin äldre karaktär och de historiska lagren. Det inkluderar hela köksinredningen med yngre vedspis samt ytskikt och färgsättning från mitten av 1900-talet. Den lilla entréverandan har en fin karaktär av konstnärshem och bör inte ändras.

Bagarstugan

Vad gäller de tillägg som har gjorts exteriört bör några av dem tas bort. De har en negativ påverkan på upplevelsen av torpet och de saknar historisk och byggnadsteknisk koppling till ursprungsbyggnaden.

- Förstukvisten har fått en klumpigt utseende genom inklädnad av gavelfält och undertak, den panelen bör tas bort.
- Den moderna armaturen i gammal stil är missrydande och bör tas bort.
- Den stora mängden hängrännor behöver begränsas och kortas av. Hängrännorna på förstukvisten föreslås tas bort helt och de andra kortas av till att liva med tak.
- Altandäcket på framsidan bör tas bort, även picknick-bordet, som kan placeras en bit bort.

Vad gäller interiör bör den lilla kammaren bevaras i sin helhet och iordningställas som en museirum, som dock går att använda. Gärna möbleras med ett litet bord och kanske en kökssoffa, från tiden, så det finns en sittplats. Det är betydelsefullt för att förstå byggnadens historia. Det viktigt att fönster eller dörrar inte byts ut utan enbart renoveras, kulör lika befintlig.

Fähuset

Är i gott skick men murarna ser ut att kalva inåt en aning och bör kontrolleras årligen. Rensa bort växter runt grunden. Kratta bort allt organiskt material från jordgolvet. Viss algpåväxt på sten. Ventilation under vinterhalvåret viktig.

Skötselansvisningar och allmänna råd

Byggnaderna ska underhållas och vårdas i enlighet med PBL 8 kap, 14 § så att deras karaktär vidmakthålls och deras kulturhistoriska värden inte påverkas negativt. Inför insatser av åtgärdande slag ska entreprenörer, specialister och konsulter med dokumenterad erfarenhet av kulturhistoriskt värdefulla byggnader rådfrågas och anlitas. Kontakta kommunen i de fall då bygglov eller bygganmälan krävs (exemplifiera).

Material och utförande ska vara anpassade till byggnadens karaktär och den aktuella byggnadsdelen vilket betyder att byggnaden i sin helhet och sina delar behöver analyseras mer ingående vad gäller ålder, material och ytskikt.

Ursprungliga byggnadsdelar ska i möjligaste mån bevaras in situ och lagas hellre än bytas.

Dokumentera åtgärder som genomförs och spara eventuella bygghandlingar. Underhåll ska ge periodiskt och byggnaden ska årligen inspekteras i enlighet med bifogad checklista.

Allmänna råd

Marken kring huset får aldrig nå upp på väggen.

Markfukt skadar både grund, trämaterial och ytskikt som puts och målning. Gräv bort mark som är för nära. Det kan vara bra att grusa närmast grunden.

Växtlighet får aldrig ligga an mot byggnaden.

Det kan annars ge fuktskador. Varje år måste all växtlighet röjas bort.

Hängrännor måste rensas varje år.

Regnvatten måste ledas bort fritt. Annars skadas fasad, takfot och rännor.

Välj material utifrån byggnaden.

Samma material som använts traditionellt på huset är det som fungerar. Äldre hus mår inte bra av moderna material som moderna tätningsmedel (ex. fogs-kum), plast- och akrylbaserade färger, cementbaserade mur- och putsbruk, tryckimpregnerat virke o.dyl.

Renovera inte bort patina.

Patina, slitage och synlig ålder är en del av byggnadens kulturvärde och upplevelse. Behandla det med respekt.

Bilaga 1. Checklista

Checklistan på följande sidor används vid den årliga översynen av byggnadens/byggnadernas skick. Använd listan på byggnadsdelar och detaljer som är relevanta i förhållande till byggnad och skadebild. Använd matrisen (nästa bilaga) för att fylla i avvikelser från vad som kan betraktas som fullgott tekniskt skick.

Anteckna på matrisen.

- Datum för översyn och namn på person som inventerade
- Typ av skada, skadans omfattning

För en prioritering av åtgärder med utgångspunkt i identifiera problem, tänk på att skador som berör byggnadens konstruktion samt klimatskal alltid bör ha högre prioritet än åtgärder som rör ytskikt och interiör.

Se * för utsatta byggnadsdelar och potentiella problemområden som bör prioriteras.

Å för årlig översyn.

Tänk på!

Fotodokumentera byggnadsdelen före, under pågående, efter avslutade arbeten!

Byggnadsdel	Potentiella problemområden	
Grund/mark	Stående vatten	*
	Hög marknivå	
	Utfallna grundstenar	*
	Sprickor	*
	Putsavfall	
	Växtlighet	Å
Stomme - Knutar och knutskallar - Synliga bjälklag	Sprickor	*
	Putsavfall	
	Deformation	*
	Mekaniska skador	*
	Materialbortfall	
	Sviktande bjälklag	*
	Angrepp av skadedjur	
	Röta	*
Lav/Alg-påväxt etc		
Takkonstruktion (takstolar, åsar, sparrar)	Röta	*
	Angrepp av skadedjur	
	Notera särskilt takstolens anslutning mot vägg	
Murstock	Sprickor	*
	Materialbortfall	
	Putsavfall	
	Deformationer	*
	Fukt	
Fasad - Panel - Puts	Sprickor	
	Putsavfall	
	Deformationer	

<ul style="list-style-type: none"> - Knutar & knutbrädor - Fotbrädor - Dropplister 	Panelbrädor	
	Lösa spikar	
	Färgbortfall	
	Fukt	
	Angrepp av skadedjur	
	Röta	
	Alg/Lav-påväxt	
Fönster <ul style="list-style-type: none"> - Bågar - Foder - Beslag, glas, kitt 	Röta, se särskilt bågens bottenstycke	*
	Sprickor	*
	Materiabortfall	
	Färgbortfall	
	Skadedjur	
Dörrar & dörrfoder <ul style="list-style-type: none"> - Dörrpanel - Lås - Upphängning 	Färgbortfall	
	Röta	*
	Skadedjur	
Tak <ul style="list-style-type: none"> - Ytmaterial - Hängrännor - Vind, vatt- & nocksivor - Skorsten och anslutningar - Anslutningar - Vinkelbyggnader / Frontespis etc. 	Mekaniska skador	
	Frostskador	
	Materialbortfall	
	Färgbortfall	
	Deformationer	
	Stuprör & hängrännor	Å
Veranda/Förstuvist	Se punkterna för tak, fasad och snickerier	
Interiör		
Golv, väggar och tak	Fuktfläckar	
	Deformationer	
	Mekaniska skador	
	Skadade ytskikt (lossnade tapeter, papp etc.)	
	Löst sittande färg	
Fönster, dörrar & andra snickerier <ul style="list-style-type: none"> - Lås och haspar, trycken och gångjärn 	Lösa delar	
	Mekaniska skador	
	Sprickor	
	Rötskador	
	Skadade ytskikt	
	Deformationer	
Trappor & fast inredning	Lösa delar	
	Deformationer	
	Materialbortfall, skadade ytskikt	
	Färgbortfall	
	Mekaniska skador	
Eldstäder samt luckor & spjäll	Sprickor	*
	Materialbortfall	
	Deformationer	
	Sotning utförd enligt bestämmelser	
Ventilation & klimat	Rutiner för innanfönster, vintertid	
	Ev. avfuktare, värmepåväxlare etc	
	Rutiner för ventilation i grund	
	Öppet mellan rum när huset inte används	
El, lampor & lysrör	Skador på strömbrytare, uttag, kablar	

	Löst kablage	*
Värme, vatten & avlopp	Läckage	*
	Droppande kranar.	
	Rutiner för sommar/vintervärme.	
	Rutiner för sommar/vintervatten	*

Bilaga 2. Matris – underlag för fortsatt arbete

Matrisen bör användas tillsammans med checklistan vid den årliga översynen av byggnaden/byggnadernas tekniska skick. Matrisen kan med fördel skrivas ut och användas för anteckningar vid ett platsbesök. Notera eventuella avvikelser i kommentarsfältet samt en preliminär prioritet i avsedda fält.

Tänk på!

Fotodokumentera skador och avvikelser.

Byggnad:

Datum:

Byggnadsdel	Kommentar	Pre. prio
Grund/mark		
Stomme - Knutar och knutskallar - Synliga bjälklag		
Takkonstruktion (takstolar, åsar, sparrar)		
Murstock		

<p>Fasad</p> <ul style="list-style-type: none"> - Panel - Puts - Knutar & knutbrädor - Fotbrädor - Droplister 		
<p>Fönster</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bågar - Foder - Beslag, glas, kitt 		
<p>Dörrar & dörrfoder</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dörrpanel - Lås - Upphängning 		
<p>Tak</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ytmaterial - Hängrännor - Vind, vatt- & nockskivor - Skorsten och anslutningar - Anslutningar - Vinkelbyggnader / Frontespis etc. 		
<p>Veranda/Förstuvist</p>		
<p>Interiör</p>		
<p>Golv, väggar och tak</p>		
<p>Fönster, dörrar & andra snickerier</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lås och haspar, trycken och gångjärn 		

Trappor & fast inredning		
Eldstäder samt luckor & spjäll		
Ventilation & klimat		
El, lampor & lysrör		
Värme, vatten & avlopp		